

ВТРАТИ НАСЕЛЕННЯ КРАЇН СВІТУ В РОКИ ПЕРШОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ

11 листопада 2003 року минуло 85 років з моменту закінчення Першої світової війни (1914 – 1918рр.), яка і до цього часу вважається однією з найкровопролитніших воєн в історії людства. Метою даної статті є уточнення людських втрат у цій війні, які раніше наводилися нами в монографії [1].

Людські втрати ворогуючих сторін будемо поділяти на військові втрати і втрати цивільного населення. Стосовно військових втрат, то вони наводяться в багатьох джерелах. Наприклад, Норман Дейвіс [2, 1376] військові втрати ворогуючих сторін визначив у 8,424 млн. загиблих, причому втрати держав Антанти і Центральних держав склали відповідно 5,041 і 3,386 млн. чоловік. Сучасні російські військові історики [3, 106] військові втрати в Першій світовій війні визначили у 8,753 млн. загиблих, причому втрати Антанти і Центральних держав за їхніми підрахунками склали відповідно 5,02 та 3,733 млн. чоловік.

У зв'язку з цим, найбільш повно, на нашу думку, військові втрати ворогуючих сторін проаналізовані в монографії Б.Ц. Урланіса [4]. Зведена таблиця військових втрат ворогуючих сторін за його підрахунками є такою [4, 391]:

Назва країни	Вбиті та померлі (тис. чол.)	Всього мобілізовано (тис. чол.)	Чоловіки у віці 15 – 49 років (тис. чол.)	Все населення (млн. чол.)
1	2	3	4	5
Країни Антанти				
Росія	1.811	15.798	40.080	167,0
Франція	1.327	7.891	9.981	39,6
Великобританія	715	5.704	11.539	46,1
Італія	578	5.615	7.767	35,9
Сербія і Чорногорія	278	750	1.225	4,9
Румунія	250	1.000	1.900	7,6
США	114	4.273	25.541	98,8
Французькі колонії	71	449	13.200	52,7
Канада	61	629	2.320	8,1
Австралія	60	413	1.370	4,9
Індія	54	953	82.600	321,8
1	2	3	4	5
Бельгія	38	365	1.924	7,6
Греція	26	353	1.235	4,9
Нова Зеландія	16	129	320	1,1
Південна Африка	7	136	1.700	6,3
Португалія	7	100	1.315	6,1
Всього	5.413	44.558	204.017	813,4
Центральні держави				
Німеччина	2.037	13.200	16.316	67,8
Австро-Угорщина	1.100	9.000	12.176	58,6

Науковий вісник Ужгородського університету

Туреччина	804	2.998	5.425	21,7
Болгарія	88	400	1.100	4,7
Всього	4.029	25.598	35.017	152,8
Загалом	9.442	70.156	239.034	966,2

Отже, кількість загиблих військовослужбовців в роки Першої світової війни склала коло 9,5 млн. чоловік, кількість мобілізованих склала 70 млн. чоловік. Згідно [5, 27] кількість мобілізованих склала 74 млн. чоловік, оскільки багато країн, які провели мобілізацію, активної участі в бойових діях не приймали. Так, наприклад, Японія, участь якої у війні обмежилася бойовими діями по захопленню німецької військово-морської ази Ціндао (Китай) і острів у Тихому океані, які належали Німеччині, і яка втратила в цих бойових діях 300 вбитих та 907 поранених, мобілізувала в свою армію 800 тис. чоловік [6, 78].

Згідно [4, 384] число загиблих військовослужбовців по окремим причинам смерті було таким

Види втрат	Антанта (тис. чол.)	Центральні держави (тис. чол.)	Всього (тис. чол.)
Бойові втрати			
Вбиті	3.506	2.499	6.005
Померлі від ран	754	571	1.325
Померлі від отруєння газами	33	6	39
Всього	4.293	3.076	7.369
Небойові втрати			
Померлі від хвороб	675	777	1.452
Померлі в полоні	386	143	529
Померлі від нещасних випадків та інших причин	59	33	92
Всього	1.120	953	2.073
Загалом	5.413	4.029	9.442

Якщо перейти на мову відсотків, то в роки Першої світової війни за підрахунками Б.Ц. Урланіса [4, 384] із 9,442 млн. загиблих військовослужбовців загинуло в боях 63,6%, померло від ран – 14%, померло від хвороб – 15,4%, померло в полоні – 5,6%, померло від нещасних випадків та від отруєння газами відповідно 1% та 0,4%. Із вказаної кількості загиблих військовослужбовців 86,7% склали жителі Європи, 9,9% – Азії, 1,9% – Америки, 0,8% – Австралії та Нової Зеландії, 0,7% – Африки [4, 389].

Структура втрат армій найбільш активних учасників Першої світової війни була такою [4, 160, 174, 179, 304, 325]:

Назва країни	Втрати (тис. загиблих)				
	Вбиті	Померлі від ран	Померлі від хім. війни	Померлі від хвороб	Померлі в полоні
1	2	3	4	5	6
Росія	1.200	240	11	155	190

Франція	898	220	8	170	19
Великобританія	485	131	8	67	16
Італія	381	47	4,6	79	60
Румунія	152	25	—	30	40
Сербія і Чорногорія	140	25	—	50	60
США	37	14	1,5	58	—
Німеччина	1.473	320	3	166	56
Австро- Угорщина	727	170	3	120	70
Туреччина	250	68	—	467	16
Болгарія	49	13	—	24	1

Проте Б.Ц. Урланісом були недовраховані ті військовослужбовці російської армії, які вважалися такими, що пропали безвісти, але фактично загинули. Їхня кількість згідно [3, 100] складає 439.369 чоловік. З урахуванням останньої цифри, втрати російської армії в роки Першої світової війни оцінюються в наш час у 2,254 млн. загиблих [3,100]. Але сучасні російські військові історики, свідомо, чи несвідомо допустилися помилки, оцінивши втрати Німеччини у 2,35 млн. загиблих [1,106]. Це тим більш дивно, оскільки відомо [4, 162, 372], що в Німеччині щодня, крім понеділка друкувалися списки вбитих та поранених військовослужбовців для інформації членів сімей-учасників війни. В 1934 році була встановлена остаточна кількість загиблих в Першу світову війну німецьких військовослужбовців – 2.036.897 чоловік.

Таким чином, з урахуванням 2,254 млн. загиблих військовослужбовців російської армії, кількість загиблих військовослужбовців армій ворогуючих сторін в роки Першої світової війни можна прийняти в 9,885 млн. чоловік.

За різними оцінками кількість загиблих цивільних громадян в роки Першої світової війни коливається в межах 10 – 13 млн. чоловік [7, 284], [8, 494].

Від повітряних бомбардувань в роки Першої світової війни загинуло 5 тис. мирних жителів [4, 14]. В районах бойових дій у Бельгії та Північній Франції загинуло 100 тис. цивільних громадян [1, 43], а в Польщі – кілька десятків тисяч [9, 275].

Проте найбільшими в роки Першої світової війни були втрати цивільного населення від голоду та хвороб. В Австрії та Сербії померло від голоду 1 млн. чоловік [1, 43]. Територія Румунії була окупована австро-німецькими військами, які для своїх потреб провели масову реквізицію продовольства у місцевого населення. Результатом цього був катастрофічний голод. Вважається, що в роки Першої світової війни Румунія втратила загиблими 800 тис. своїх військових та цивільних громадян, що перевищило 10% тодішнього населення країни [10, 280]. Загинуло 800 тис. цивільних громадян Німеччини, причому тільки у 1918 році – 294 тисячі [1, 43]. Тільки у 1918 році в Болгарії померло від голоду 175 тис. чоловік, в тому числі 96 тис. дітей [10, 277].

Величезними були втрати народів Османської імперії. В роки війни загинуло 1,4 млн. вірменів, 500 тис. асирійців, 500 – 600 тис. курдів, 700 – 800 тис. арабів [1, 44]. В результаті каральних акцій турецьких військ вірменське населення країни було практично повністю знищене. Якщо напередодні Першої світової війни в Туреччині проживало 2,5 млн. вірменів [1, 251], то в 2003 році, в теперішній Туреччині вірменська община нараховує тільки 45 тис. чоловік [11, 11].

Театр бойових дій в Африці мав другорядне значення порівняно з європейський, або близькосхідний, але в роки Першої світової війни корінне населення континенту також понесло великі втрати. Втрати європейців у Африці були невеликими. Загинуло 2 тис. німецьких, 1,9 тис. бельгійських, 5,5 тис. португальських та 10 тис. британських

військовослужбовців [1, 160], [12, 78]. Але тільки Великобританією було мобілізовано понад 1 млн. африканських носильщиків для переносу вантажів для британських військ. Стільки ж мобілізувала і Німеччина [12, 78]. Всього в роки війни загинуло африканських носильщиків та мирного населення в зоні бойових дій 750 тис. чоловік. Ще 30 тис. загинуло в єгипетських трудових корпусах, які обслуговували близькосхідний театр бойових дій [1, 43].

Приймемо цифру 12,618 млн. загиблих мирних громадян в роки першої світової війни, яка була виведена американськими статистами [13, 653]. Таким чином, в роки Першої світової війни загинуло 9,885 млн. військовослужбовців та 12,618млн. мирних жителів воюючих держав. Разом, таким чином загинуло 22,503 млн. чоловік.

В деяких виданнях [14, 238] ще зустрічається цифра 28 млн. загиблих в роки Першої світової війни цивільних громадян. Ця обставина пояснюється тим, що до наведеної вище цифри втрат додаються ще померлі від епідемії іспанки жителі Індії, яких загинуло 12 – 13 млн. чоловік [15, 332]. Але територія Індії не була зоною бойових дій, тому ці втрати можна вважати непрямими втратами мирного населення в роки Першої світової війни.

Додамо, що в 1918 – 1921рр. іспанкою (іспанським грипом, або вірусом H1N1) перехворіло 40% населення планети, причому мінімальна кількість загиблих склала 21,5 млн. чоловік [16].

1. Лавер О.Г. Війни та народонаселення країн світу в ХХ столітті. Статистичне дослідження. – Ужгород: Госпрозрахунковий редакційно-видавничий відділ управління у справах преси та інформації, 2002. – 304с.
2. Норман Дейвіс. Європа. Історія. – К.: “Основи”, 2001. – 1463с.
3. Россия и СССР в войнах XX века. Статистическое исследование. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 608с.
4. Урланис Б.Ц. История военных потерь. – М.: Полигон-АСТ, 1998. – 558с.
5. Эхо планеты. – 2003. - №47.
6. История XX века. Зарубежные страны. – М.: Аванта, 2002. – 448с.
7. УРЕ. 2-ге вид., т.8. – К.: Гол. ред-я УРЕ, 1982.
8. Неру Дж. Взгляд на всемирную историю. т.2. – М.: Прогрес, 1981. – 503с.
9. Соколов Б.В. Тайны второй мировой. – М.: Вече, 2000. – 479с.
10. Всемирная история. т.20. – М.: АСТ – Минск: Харвест, 2000. – 512 с.
11. Эхо планеты. – 2003. - №47.
12. Субботин В.А. Пауль фон Леттов-Форбек: Восточная Африка в 1914 – 1918гг. // Восток. – 2003. - №1. – С.64 – 79.
13. The Encyclopedia Americana. – 1944. – v.28. – New York.
14. Collier’s encyclopedia. The Crowell-Collier Publ. Comp. – 1962. – v.23.
15. Всемирная история. Итоги Первой мировой войны. – М.: АСТ – Минск: Харвест, 2000. – 512с.
16. Киевские ведомости. – 2004. – 14 января. – С.4.

SUMMARY

O. LAVER. THE LOSSES IN MANPOWER THE COUNTRIES OF THE WORLD IN THE YEARS OF THE FIRST WORLD WAR.

The article deals with the losses in manpower the countries of the world in the years of the first world war. The losses in manpower among the serving soldiers and civil population of the fighting countries is under the consideration.